

Yleisten kirjastojen toiminta vuonna 2012

Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Keski-Suomen,
Pirkanmaan ja Pohjanmaan yleiset kirjastot vuonna 2012

Palokan kirjasto Jyväskylässä

Tässä yhteenvedossa esitetään keskeiset Etelä- Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pirkanmaan ja Pohjanmaan maakuntien yleisten kirjastojen kehitystä 2011 – 2012 koskevat tiedot. Pohjanmaan ELY-keskus vastaa kirjastotoimen tehtävistä tällä toimialueella. Tilastovertailu 2011 – 2012 on koottu liitteeseen. Tarkemmat maakunta- ja kuntakohtaiset tiedot ovat haettavissa [Suomen yleisten kirjastojen tilastotietokannasta](#).

Kirjastoverkko ja sen muutokset

Alueen kirjastot palvelevat 1,2 miljoonaa asukasta. Alueella toimii 88 pääkirjastoa ja 138 lähikirjastoa. Laitoskirjastoja alueella oli 15. Niiden määrä on pysynyt ennallaan vuodesta 2011. Kirjastoautoja toimialueella on 43. Pirkanmaalla kirjastoautoja on 11, Keski-Suomessa 10, Etelä-Pohjanmaalla 13, Pohjanmaalla kahdeksan ja Keski-Pohjanmaalla yksi. Kirjasto-autopysäkkejä oli kaikkiaan 3 410. Kirjastoautoista annettiin lainoja yli 2 miljoonaa kappaletta. Vähennystä edelliseen vuoteen oli 1,6 prosenttia. Aukiolotuntien määrässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Aukiolotunteja oli viime vuonna 98 592.

Aineistohankinnat

Kaikkiaan alueen kirjastoihin hankittiin vuonna 2012 uutta aineistoa 487 644 kpl, joista 408 687 kirjaa eli 338 kirjaa/1000 as. Kirjahankinnat vähenivät edellisvuodesta noin 9 prosenttia. Vain Pohjanmaalla hankintamäärät säilyivät lähes ennallaan.

Taulukko 1. Aineistohankinnat / 1000 asukasta 2011 - 2012

Maakunta	Hankinnat / (Asukasluku / 1000) 2011	Hankinnat / (Asukasluku / 1000) 2012
Etelä-Pohjanmaa	503,98	474,7
Keski-Pohjanmaa	501,74	459,96
Keski-Suomi	434,64	372,48
Pirkanmaa	412,04	360,48
Pohjanmaa	474,67	473,56
yhteensä	446,38	403,95

Hankinnoista noin 84 % oli kirjoja, 5,5 % musiikkiaänitteitä, 5 % dvd- ja Blu-ray levyjä ja 1,2 % nuotteja. Kirjoja hankittiin keskimäärin 338 kappaletta 1000 asukasta kohden.

Alueen kirjastoihin tilattiin kaikkiaan noin 21 000 lehtivuositilaukusta (17,4 vsk/1000 as.). Lehtimäärä supistui useissa kirjastoissa edelleen. Aikakauslehtiä tilattiin yhteensä yli 400 vuosikertaa edellisvuotta vähemmän. Monissa kirjastoissa on ePress-palvelu, jonka avulla käyttäjä pääsee lukemaan kotimaisia paikallis- ja maakuntalehtiä koko maanlaajuisesti. Palvelussa on noin 80 lehteä.

Palvelujen käyttö

Alueen kirjastoista annettiin vuonna 2012 yhteensä 22,9 miljoonaa aineistolainaa. Kirjalainausta väheni kaikissa maakunnissa jonkin verran. Jokainen alueen asukas lainasi kirjastosta 19 teosta. Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa asuvat edelleen aktiivisimmat lainaajat.

Taulukko 2. Kokonaislainauksen määrän kehitys / asukas maakunnittain 2011 - 2012

Maakunta	Kokonaislainaus / Asukasluku 2011	Kokonaislainaus / Asukasluku 2012
Etelä-Pohjanmaa	18,8	17,9
Keski-Pohjanmaa	17,6	17,3
Keski-Suomi	19,6	19,3
Pirkanmaa	20,8	20,3
Pohjanmaa	17,4	17,04
yhteensä	19,5	19,01

Alueen asukas kävi kirjastossa keskimäärin 9,4 kertaa vuoden kuluessa. Yleisten kirjastojen laatusuositus on 10 käyntiä vuodessa.

Taulukko 3. Fyysisten käyntien ja lainaajamäärän kehitys maakunnittain 2011 - 2012

Maakunta	Fyysiset käynnit / Asukasluku 2011	Fyysiset käynnit / Asukasluku 2012	Lainaaja / Asukasluku 2011	Lainaaja / Asukasluku 2012
Etelä-Pohjanmaa	8,58	8,58	0,43	0,43
Keski-Pohjanmaa	10,84	10,59	0,46	0,46
Keski-Suomi	9,83	9,63	0,39	0,39
Pirkanmaa	9,52	9,59	0,39	0,39
Pohjanmaa	8,99	8,98	0,38	0,38
Yhteensä	9,44	9,40	0,40	0,39

Fyysisten mutta myös verkkokäyntien määrä on lievästi ollut laskussa. Verkkokäyntejä alueen kirjastoihin tehtiin 12,3 miljoonaa.

Henkilöstö

Kirjastojen henkilöstömäärässä ei tapahtunut suuria muutoksia. Alueen kirjastoissa on koulutettua, ammatillista henkilöstöä. Kirjastoasetuksen mukaan henkilöstöstä 70 prosentilla tulee olla alan ammatillinen koulutus. Kirjastoammatillisen henkilöstön prosenttiosuus kirjaston palkkaamasta henkilöstöstä vaihteli maakunnittain välillä 84 – 91 prosenttia.

Kirjastoasetuksen mukaan kirjastohenkilöstöstä 45 prosentilla tulee olla korkeakoulutasoinen koulutus. Tämän koulutustavoitteen saavuttamiseen kunnilla on siirtymäaikaa vuoteen 2016 saakka. Henkilöstön koulutus rakenne oli edelliseen vuoteen verrattuna jonkin verran parantunut, mutta edelleen alueen 46 kunnassa korkeakoulutettujen prosenttiosuus on edellytettyä matalampi. Korkeakoulutetun kirjastoammatillisen henkilöstön osuus on maakunnittain 37 – 49 prosenttia. Erot kuntien välillä ovat suuria.

Taulukko 4. Kirjastoasetuksen edellyttämä henkilöstörakenne 2012

Maakunta	Kirjastoammatillisen koulutuksen omaavien %-osuus väh. 75 %	Korkeakoulutettujen, kirjastoammatillisen koulutuksen omaavien %-osuus väh. 45 %
Etelä-Pohjanmaa	91,43	36,96
Keski-Pohjanmaa	87,94	39,11
Keski-Suomi	87,44	41,4
Pirkanmaa	83,72	44,36
Pohjanmaa	88,09	48,6
Koko maa	86,62	42,94

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan laadukkaita palveluja pystytään yleisimmin tuottamaan, jos henkilöstömäärä tuhatta asukasta kohden on vähintään 0,80 htv. Henkilöstön riittävä määrä on kunnan olosuhteista riippuvainen. Pohjanmaan ELY-keskuksen toimialueella on 6 kuntaa (6,8 % kunnista), joissa henkilöstöä on todella vähän, alle 0,6 htv 1000 asukasta kohden. Lähes puolessa (47,7 %) kunnista henkilöstömäärä on laatusuosituksen tasolla.

Taulukko 5. Henkilötyövuosien määrä / 1000 asukasta 2011 - 2012

Maakunta	Henkilötyövuodet: Kirjaston palkkaamat / (Asukasluku / 1000) 2011	Henkilötyövuodet: Kirjaston palkkaamat / (Asukasluku / 1000) 2012
Etelä-Pohjanmaa	0,76	0,78
Keski-Pohjanmaa	0,96	0,94
Keski-Suomi	0,78	0,78
Pirkanmaa	0,87	0,86
Pohjanmaa	0,87	0,86
Koko maa	0,79	0,79

Kirjastohenkilöstön osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen tarvitaan jatkuvaa henkilöstökoulutusta. Laatusuosituksen mukaan osaamistasoa pystytään varmimmin pitämään yllä, jos täydennyskoulutusta on kuusi päivää vuodessa henkilötyövuotta kohden. Kaikissa maakunnissa Pohjanmaata lukuun ottamatta henkilöstökoulutuksen määrä oli vähentynyt edellisvuoteen verrattuna.

Taulukko 6. Henkilöstökoulutuksen määrä maakunnittain 2011 - 2012

Maakunta	Täydennyskoulutus päivää / htv 2011	Täydennyskoulutus päivää / htv 2012
Etelä-Pohjanmaa	4,2	3,4
Keski-Pohjanmaa	3,4	2,8
Keski-Suomi	3,3	3,0
Pirkanmaa	3,7	3,0
Pohjanmaa	3,4	3,7
Yhteensä	3,6	3,14

Näyttelyt ja tapahtumat

Kirjastoista on tullut kuntien kulttuuritarjonnan merkittäviä tapahtuma-paikkoja. Tapahtumia ja näyttelyjä on kirjastoissa järjestetty pitkään mutta vuodelta 2012 ne ensi kertaa tilastoitiin valtakunnalliseen tilastotietokantaan. Vuoden 2012 aikana kirjastoissa järjestettiin 1 283 näyttelyä ja 4 314 tapahtumaa, joihin osallistui noin 146 000 henkilöä. Lisäksi kirjastot järjestivät käyttäjäkoulutuksia, joihin osallistui 69 099 henkilöä.

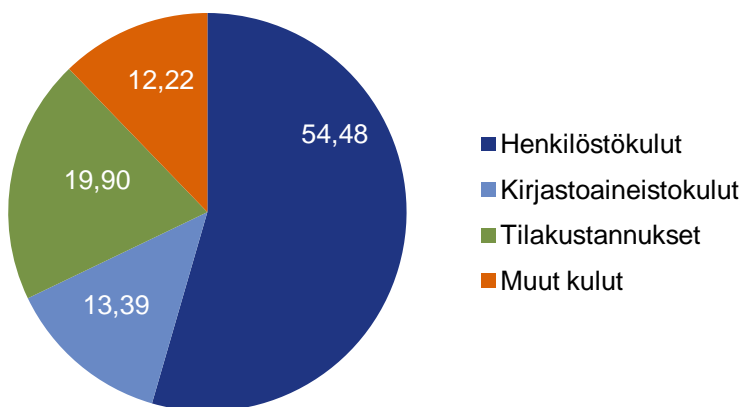
Kirjastojen talous

Alueen kirjastojen toimintakulut olivat yhteensä 71,87 miljoonaa euroa (3,2 %:n muutos vuoteen 2011). Suurimmat kirjastojen kuluerät ovat henkilöstökulut (54 %), aineistokulut (13 %) ja tilakustannukset (20 %). Muiden kulujen osuus oli 12 %.

Keskimäärin alueen kunnat käyttivät kirjastotoimintaan 59,53 euroa / asukas. Kirjastotoimen keskimääräinen asukaskohtainen laskennallinen perushinta vuonna 2012 oli 60,38 euroa. Asukaskohtaiset menot olivat 52 kunnassa perushintaa vähäisemmät. Näistä kunnista 17 käytti kirjastotoimintaan alle 50 euroa / asukas. Taloudellinen tiukkuus näkyy siinä, että 29 kunnassa kirjastotoimintaan asukasta kohti oli käytettävissä rahaa edellisvuotta vähemmän.

Kirjastoaineistojen hankintaan kirjastot käyttivät 9,6 miljoonaa euroa. Yli puolet kunnista (52 kpl) karsi kirjahankintaan asukasta kohti käytettäviä määrärahoja edellisvuoteen verrattuna. 23 kunnassa aineistohankintaan oli käytettävissä alle 5 euroa asukasta kohden.

Kuvio 1. Kirjastojen menojakauma prosenttiosuudet 2012

Kuntakohtaiset erot ovat suuret. Kirjahankintaan asukasta kohti käytettävä raha vaihteli kolmesta eurosta vajaaseen 14 euroon. Asukasta kohti laskettavien toimintakulujen määrä vaihteli 38 eurosta 102 euroon.

Taulukko 7. Kirjahankinta- ja toimintamäärärahojen minimi- ja maksimit maakunnittain 2012

Maakunta	kirjahankinta € / asukas		toimintakulut € / asukas	
	min	max	min	max
Etelä-Pohjanmaa	5,1 (Vimpeli)	10,9 (Töysä)	38,1 (Ilmajoki)	78,3 (Teuva)
Keski-Pohjanmaa	5,0 (Kokkola)	13,7 (Lestijärvi)	54,4 (Kaustinen)	98,8 (Lestijärvi)
Keski-Suomi	3,1 (Saarijärvi)	11,1 (Karstula)	46,1 (Muurame)	101,8 (Luhanka)
Pirkanmaa	3,0 (Nokia)	7,5 (Pälkäne)	39,2 (Nokia)	95,3 (Kangasala)
Pohjanmaa	4,1 (Maalahti)	9,0 (Kaskinen)	49,7 (Laihia)	99,4 (Kaskinen)

Kirjastojen kehittämistoiminta

Alueen kunnissa oli vireillä useita uusien tilojen rakentamis- ja kirjastoautojen ostohankkeita. Toholammin kirjaston peruskorjaus valmistui 2012. Ylöjärven kaupunki sai avustuksen uuden kirjastoauton hankintaan. Alueen kunnat tekivät opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitussuunnitelmaan 14 hanke-esitystä, joista kolmessa rahoitusta haettiin kirjastoauton uusimiseen. Äänekosken kaupunki peruutti uutta kirjastoautoa koskevan valtionavustushakemuksen ja kirjastoautotoiminta loppui kokonaan kesällä 2012.

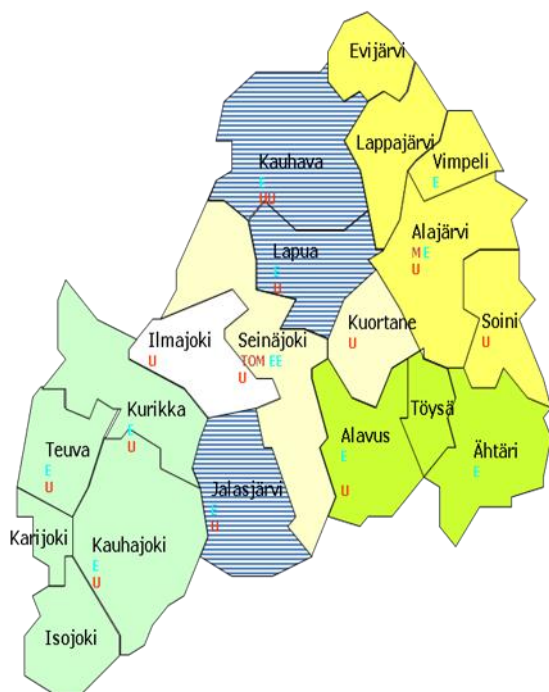
Pohjanmaan ELY-keskuksen toiminta-alueen kirjastot jättivät 73 hakemusta yleisten kirjastojen toiminnan kehittämiseen. Avustusta myönnettiin 646 100 euroa. Pohjanmaan ELY-keskus myönsi rahoitusta 66 alueellisesti merkittävälle kirjastotoimen kehittämishankkeelle ja lukemisharrastuksen edistämishankkeelle.

Alueen kirjastohenkilöstön kansainvälistymiseen kirjastot saivat ELY-keskukselta avustusta yhteensä runsaat 33 470 euroa. Avustusten turvin henkilöstö osallistui kansainvälisiin koulutustilaisuuksiin ja opintomatkoihin. IFLA-konferenssi järjestettiin elokuussa Helsingissä ja Pohjanmaan ELY-keskus rahoitti 26 kirjastotyöntekijän IFLA-kuluja.

Taulukko 8. Pohjanmaan ELY-keskuksen myöntämät avustukset maakunnittain vuonna 2012

	Pohjanmaa	Keski-Pohjanmaa	Etelä-Pohjanmaa	Keski-Suomi	Pirkanmaa	Yhteensä
Kehittämisavustukset						
Hakemukset, kpl	12	6	18	17	20	73 kpl
€	141 000	27 000	111 200	200 700	164 200	644 100 €
Matka-avustukset, kpl	11	2	4	4	5	26 kpl
€	17900	3920	2800	3650	5200	33 470 €
Rakennushankkeet, kirjastoautot	0	0	0	225 000	107 800	332 800 €

Maakunnat

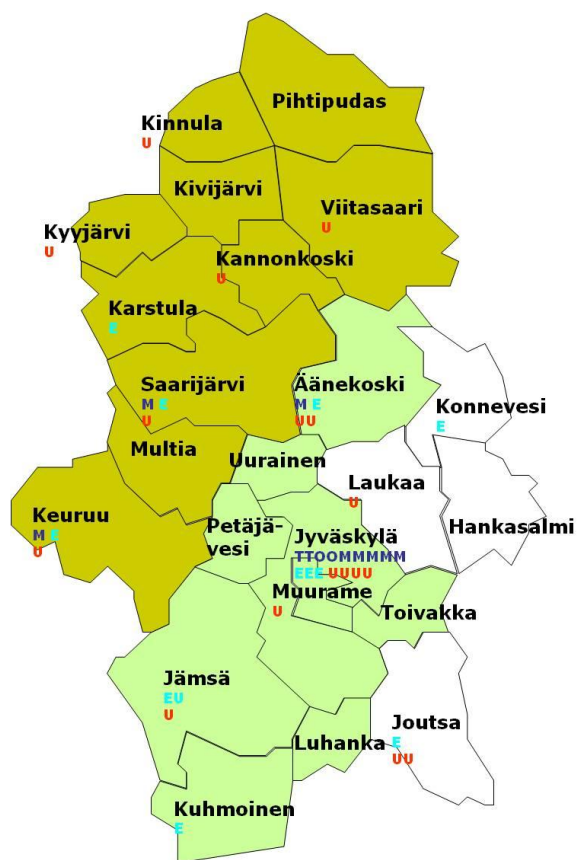
Etelä-Pohjanmaa

- 19 kuntaa
- asukkaita 193 735
- pääkirjastoja 19
- sivukirjastoja 19
- kirjastoautoja 13
- Kirjastokimppoja 5: Lakia, Krannit, Oiva, Seitti ja YTY-kirjastot.
- kokonaislainaus 17,91 / as.
- kirjastoautojen lainojen osuus kaikista lainoista: 14,5 %
- fyysiset käynnit: 8,58/asukas
- aineistohankinnat: 474,7/1000 as.
- henkilötyövuosien määrä: 0,78 htv/1000 as.
- toimintakulut: 57,39 €/as

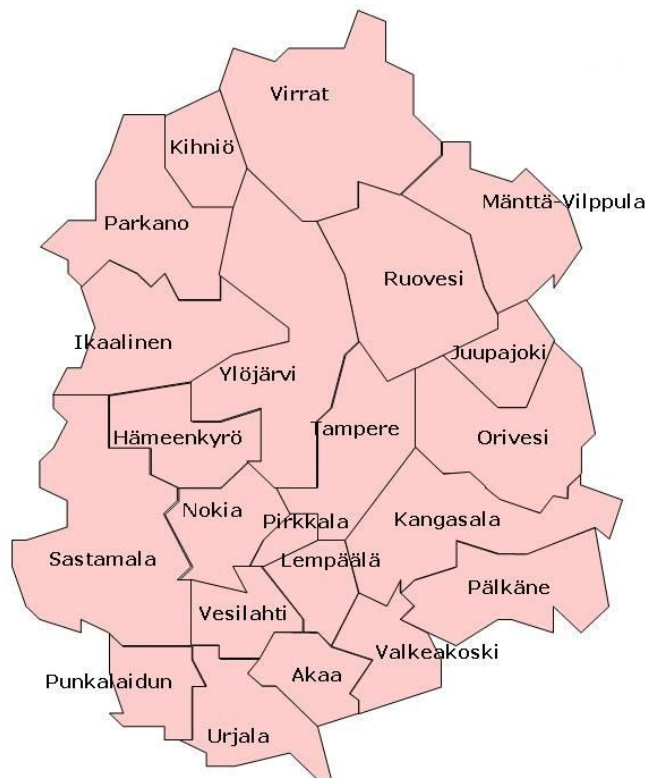
Keski-Pohjanmaa

- 8 kuntaa
- asukkaita 68 484
- pääkirjastoja 8
- sivukirjastoja 5
- 1 kirjastoauto (Kokkola)
- Kirjastokimppoja 2: Anders-kirjastokimppaan kuuluvat Halsuan, Himangan, Kannuksen, Kaustisen, Kokkolan, Lestijärven ja Toholammin kirjastot. Veteli ja Perho tekevät kirjastoyhteistyötä Etelä-Pohjanmaan kirjastojen kanssa.
- kokonaislainaus: 17,25/asukas
- kirjastoauton lainojen osuus kaikista lainoista: 6,7 %
- fyysiset käynnit: 10,59/asukas
- aineistohankinnat: 459,96/1000 as.
- henkilötyövuosien määrä: 0,88 htv/1000 as.
- toimintakulut: 63,91 €/asukas

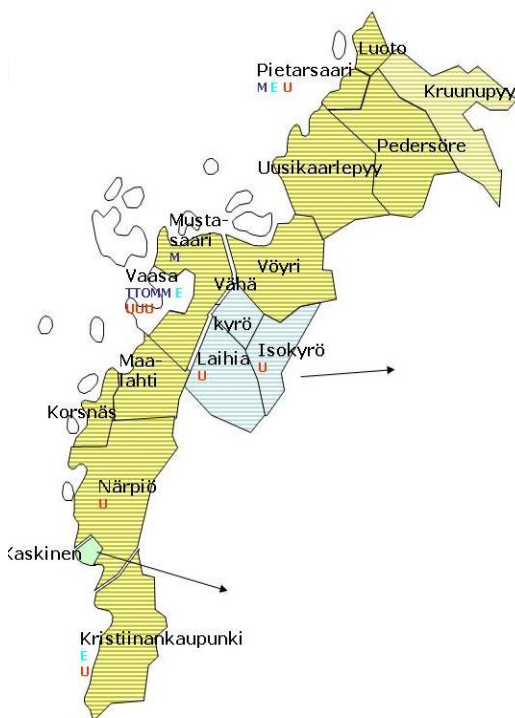
Keski-Suomi

- 23 kuntaa
- 274 379 asukasta
- Pääkirjastoja 23
- sivukirjastoja 35
- laitoksissa toimivia kirjastoja 3
- kirjastoautoja 10
- Kirjastokimppoja 2: Aalto-kirjastot ja Kepri-kirjastot, joiden suunnitelmissa on yhdistyä. Kimppojen ulkopuolella toimivia kunnankirjastoja ovat Hankasalmi, Joutsa, Konnevesi ja Laukaa.
- Kokonaislainaus: 19,28 / asukas
- Kirjastoautojen osuus lainauksesta: 8,7%
- Fyysiset käynnit: 9,63 / asukas
- Aineistohankinnat: 372,48 / 1000 as.
- Henkilötyövuosien määrä: 0,78 / 1000 as.
- Toimintakulut: 59,95 € / asukas

Pirkanmaa

- 22 kuntaa
- asukkaita on 491 472
- pääkirjastoja on 22
- sivu/lähikirjastoja 42
- laitoksissa toimivia kirjastoja 5
- kirjastoautoja 11
- Kaikki maakunnan kirjastot kuuluvat PIKI-kimppaan.
- kokonaislainaus: 20,25 / asukas
- kirjastoautojen osuus lainauksesta 7,49 %
- fyysiset käynnit: 9,59 / asukas
- aineistohankinnat: 360,48 / 1000 as.
- henkilötyövuosien määrä: 0,86 / 1000 as.
- toimintakulut: 58,41 € / asukas

Pohjanmaa

- 16 kuntaa
- asukkaita 179 106, joista 49,5 % ruotsinkielisiä
- pääkirjastoja 16
- sivukirjastoja 37
- kirjastoautoja 8.
- Pohjanmaalla on useita yhteenliittymiä ja kirjastokimppoja: Fredrika, Lakia ja Krannit.
- kokonaislainaus on 17,05/asukas
- kirjastoautojen lainojen osuus kaikista lainoista: 10 %
- fyysiset käynnit: 8,97/asukas
- uusia hankintoja 473,56/ 1 000 asukasta
- henkilötyövuosien määrä: 0,86 htv/1000 as.
- toimintakulut: 62,60 €/asukas

Tilastoverailu Pohjanmaan ELY-keskuksen yleisten kirjastojen toiminnasta vuosina 2011 - 2012

* Perustuu <http://tilastot.kirjastot.fi> tilastotietokannan tietoihin

	2011	2012	Yksikkömuutos	% -muutos
Asukasluku	1 201 331	1 207 176	5 845	0,49
Kuntien lukumäärä	88	88	0	0,00
Kirjastot yhteensä (kpl)	243	241	-2	-0,82
Pääkirjastot	88	88	0	0,00
Sivukirjastot	140	138	-2	-1,43
Laitoskirjastot	15	15	0	0,00
Kirjastoautot	44	43	-1	-2,27
Pysäkkejä	3 410	3 325	-85	-2,49
Kirjastoautojen lainat	2 111 798	2 077 512	-34 286	-1,62
Muita palvelupaikkoja	216	217	1	0,46
Aukiolotunteja	376 639	370 357	-6 282	-1,67
Henkilötyövuodet yht.	1 116	1 110	-6	-0,54
Kirjaston palkkaamat	1 007	1 003	-4	-0,40
- josta kirjastoammatilliset	867	869	2	0,23
- josta korkeakoulutetut	426	430	4	0,94
Muut	109	106	-3	-2,75
Toimintakulut yht. €	69 619 259	71 865 835	2 246 576	3,23
Henkilöstökulut	38 601 768	39 155 736	553 968	1,44
Kirjastoaineistokulut	9 955 627	9 626 188	-329 439	-3,31
-Kirjojen hankintakulut	6 462 145	6 143 309	-318 836	-4,93
-Tilakustannukset	12 692 227	14 301 267	1 609 040	12,68
Muut kulut	8 369 637	8 782 643	413 006	4,93
Toim.kulut €/asukas	57,95	59,53	1,58	2,73
Käynnit yht.	24 839 339	23 683 292	-1 156 047	-4,65
Fyysisiä käyntejä	11 334 753	11 351 300	16 547	0,15
Fyysiset käynnit/asukasluku	9,44	9,40	-0,04	-0,42
Verkkokäynnit **	13 504 586	12 331 992	-1 172 594	-8,68
Verkkokäynnit/asukasluku	11,24	10,22	-1,03	-9,13
Kokonaislainaus (kpl)	23 438 930	22 947 557	-491 373	-2,10
Lainaajat	480 500	469 138	-11 362	-2,36
Kirjat	17 618 486	17 269 310	-349 176	-1,98
Kokonaislainaus/asukas	19,51	19,01	-0,50	-2,57
Hankinnat yht. (kpl)	536 251	487 644	-48 607	-9,06
Kirjat	449 073	408 687	-40 386	-8,99
- suomenkieliset	385 648	349 052	-36 596	-9,49
- ruotsinkieliset	45 302	43 147	-2 155	-4,76
- muunkieliset	18 123	16 488	-1 635	-9,02
- aikuisten kirjat	280 752	249 851	-30 901	-11,01
- lasten kirjat	168 321	158 836	-9 485	-5,64
Kaunokirjat	277 786	255 894	-21 892	-7,88
- tietokirjat	171 287	152 793	-18 494	-10,80

- kaunokirjat aikuiset	131 887	120 868	-11 019	-8,35
- tietokirjat aikuiset	148 865	128 983	-19 882	-13,36
- kaunokirjat lapset	145 899	135 026	-10 873	-7,45
- tietokirjat lapset	22 422	23 810	1 388	6,19
Nuotit ja partituurit	6 470	5 710	-760	-11,75
Muu kuin kirja-aineisto yht.	80 708	73 247	-7 461	-9,24
Poistot (kpl)	616 511	589 789	-26 722	-4,33
Kokoelmat yht.	10 666 892	10 563 601	-103 291	-0,97
Kirjat	9 413 169	9 299 244	-113 925	-1,21
- suomenkieliset	7 919 532	7 832 189	-87 343	-1,10
- ruotsinkieliset	1 122 656	1 106 412	-16 244	-1,45
- muunkieliset	370 981	360 643	-10 338	-2,79
- aikuisten kirjat	6 715 668	6 592 319	-123 349	-1,84
- lasten kirjat	2 697 501	2 706 925	9 424	0,35
- kaunokirjat	5 314 635	5 270 429	-44 206	-0,83
- tietokirjat	4 098 534	4 028 815	-69 719	-1,70
Muu kuin kirja-aineisto yht.	1 021 246	1 033 290	12 044	1,18
Lehdet yht. (vsk)	21 551	21 042	-509	-2,36
Sanomalehdet (vsk)	2 364	2 294	-70	-2,96
Aikakauslehdet (vsk)	19 187	18 748	-439	-2,29
Tapahtumat (kpl)***				
Näyttelyt		1 283		
Tapahtumat		4 314		
Tapahtumien osallistujat		145 866		
Käyttajakoulutukset		4 396		
Käyttajakoulutusten osallistujat		69 099		

* Ks. tilastointiin liittyvät ohjeet ja käsitteistöt tilastotietokannan osoitteesta <http://tilastot.kirjastot.fi>

** Verkkokäynti on kirjaston ulkopuolelta tehty virtuaalikäynti kirjaston verkkopalveluihin. Käynnin aikana voi tapahtua useita eri toimintoja, kuten fyysisen käynnin yhteydessäkin.

*** Tapahtumien tilastointi alkanut vuodesta 2012

NÄKYMIÄ KESÄKUU | 2013

YLEISTEN KIRJASTOJEN TOIMINTA VUONNA 2012

**Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pirkanmaan ja
Pohjanmaan yleiset kirjastot vuonna 2012**

Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Anneli Ketonen ja Heidi Verkama | Kuvat: Anneli Ketonen

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus